

monográfia a német haditengerészeti tiszti kardok történetéről.

A szerzők jelentős kutatásokat folytattak hazai- és külföldi levéltárakban (Bayerisches Hauptstaatsarchiv, München, Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg) és múzeumokban (Bayerisches Armeemuseum, Ingolstadt, Deutsches Historisches Museum, Berlin, Deutsches Klingensmuseum, Sollingen, Wehrgeschichtliches Museum, Rastatt, illetve a Koninklijk Museum van het Lager en van Krijgsgeschiednis, Brüsszel). Nagy számban tanulmányoztak hazai-, illetve külföldi magántulajdonban-, illetve magángyűjteményekben található – „hézagpótló” – darabokat (pl. S. D. Joachim Egon Fürst von Fürstenberg, Georg Goerlipp, Thomas M. Johnson, Rainer Lackemann, Peter Mehis, Gerhard Seifert).

A szerzők a korabeli német történelem összefüggéseibe ágyazva tárgyalják a fegyvertörténeti témát. Így szerepelnek az „Első német tengerészet” (1806–1847), az „Új porosz tengerészet” (1848–1866), a „Német Birodalmi flotta” (1848–1852), a „Hamburgi flottilla” (1848), a „Schleswig-holsteini flottilla” (1848–1852), az „Észak Német Szövetség tengerészete” (1867–1870), a „Német Birodalmi tengerészet” (1871–1918), az „ideiglenes birodalmi tengerészet” (1919–1921), a „Birodalmi tengerészet” (1921–1935), a „Haditengerészet” (1935–1945), illetve az NDK „Népi tengerészete” (1945 után) kardfésüléségei. A tartalom kronologikusan felépített és tárgyalja az adott időszakban (a különböző német flottáknál) rendszeresített kardfésüléségeit, s azok nagyszámú változatait.

Olyan további részterületeket is taglalnak, mint pl. a tengerészgyalogságnál használt tiszti kardok. Külön foglalkoznak pl. az un. Fürstenberg-féle (tengerésztiszti) díszszabályával, vagy éppen az 1930-as években felmerült (de

végül a háború kitörése miatt már nem realizálódott) tengerésztiszti kardok terveivel. Igen sajátos e kardfésüléségeknek, haditengerészetben kívüli használatát – pl. révkapitányságokon, a rendőrségnél – áttekintő rész.

A kötet részletesen foglalkozik, az egyes időszakokban kiadott – rendszeresített – kitért kardok témájával is.

A könyvben, döntően, nagyon jó minőségű, rendkívül gazdag képanyag került közlésre. A kardféléket a szerzők nem csupán a megszokott módon (összképben, hüvelyben, illetve a markolatkép közlései) mutatják be, hanem szakmai szempontból nagyon fontos – részletfelvételeket (pl. markolatkupak, fogantyú, kosár, háritólap, illetve szájkarika, sarupánt, hordkarika, hüvelyveret) is közölnek. Számos olyan részlet is tanulmányozható a kötetben, mint pl. márkamegjelölések, előállítók jegyei, pengefeliratok, pengedíszítések.

Mintegy félszáz fényképfelvétel mutatja be ezeknek a fegyvereknek egykori viselési módjait, gyakorlatát. A képeken a darabokat egykor használó matrózok, tiszthelyettesek, tisztek, admirálisok egyéni – illetve csoportképei láthatók, melyek érdekes adalékokkal szolgálhatnak a német haditengerészeti egyenruhák (eddig részleteiben kevésbé bemutatott) történetéhez. Nem érdektelenek az anyagok falerisztikai (rendjel- és kitértetés-viselési szempontból) sem.

A könyvben különböző – igen hasznos – táblázatok, összegezések is olvashatók (pl. a fegyverek részleteinek áttekintése, a fegyverek méretadat táblázatai, a szakkifejezések magyarázata, a különféle korszakokban kitértető kardokat elnyert személyek listái). A szerzők a témakörre vonatkozóan az elérhető legszélesebb anyagot összegezték.

Pandula Attila

JUHA E. TETRI

KUNNIAMERKKIKIRJA

(Helsingissä Ajatus Kirjat, Saarijärvi, 2003. 282 o.)

2003-ban, a Hadtörténeti Múzeum 85. születésnapja alkalmából finnországi testvérintézményünk színvonalas, gazdagon illusztrált, szép kiállítású kötetet ajándékozott

könyvgyűjteményünknek. A kitértetésekkel foglalkozó album nemes egyszerűséggel a „Rendjelkönyv” címet viseli, s valóban nem túlzás a téma ilyen általános megközelítése:

a szerző a középkori alapítású lovagrendektől kiindulva bemutatja a rendjelvények tipikus formáit, a viselés lehetséges módjait, majd megismerteti az olvasót a finn kitüntetések részletes történetével.

A könyv középpontjában magától értetődően a finn érdemjelek állnak. A Finnország 1917-es függetlenné válása óta létrehozott elismerési rendszer elemeit különböző kategóriákra bontva veszi sorra. Elsőként a három finn rend (Szabadságkereszt Rend, Finn Fehér Rózsa Rend, Finn Oroszlán Rend) bemutatására kerül sor, amelyeknek nagymestere a Finn Köztársaság mindenkori elnöke, s amelyeknek jelvényei békében és háborúban egyaránt elnyerhetők. A köztársasági elnök adományozza még többek között a különféle háborús emlékérmeket, az Életmentő Érmét, és a Finn Vöröskereszt kitüntéseit is. Egy-egy alfejezet foglalkozik a minisztériumok és a fegyveres erők vezetői által adható érdemjellekkel, illetve az ortodox érsek adományozási jogkörébe tartozó Szent Bárány Renddel.

Az 1917–1944 között fennállt Önkéntes Polgárőrség (Suojeluskuntajärjestö) és a női Lotta Szervezet egyaránt önálló kitüntetésekkel rendelkezett, amelyeket szintén megismerhetünk a kötetből, hasonlóan a XX. század finn háborúi (függetlenségi háború, téli háború, 1941–1944-es háború) kapcsán kiadott emlékérmekhez és -keresztekhez. Számos önkéntes alapon működő honvédelmi szervezet és egyesület érdemjeleit is sorra veszi a szerző; érdekességként kiemelhetjük a Honvédelmi Érmét (Maanpuolustusmitali), amelyet mindazok *megvásárolhatnak*, akik tartalékos képzésben, vagy más honvédelmi kiképzésben vettek részt. A bevételeket az önkéntes honvédelmi munka támogatására fordítják. Külön alfejezet ismerteti a finn haderő egyes alakulatainak csapatteljvényeit, amelyeket a kimagasló szolgálat elismeréseként adományoznak, s amelyek közül a legrégebbiek története az 1920-as évekre nyúlik vissza.

Rajzos melléklet ábrázolja a kitüntetések viselésére vonatkozó szabályokat mind civil, mind katonai ruházaton, nők és férfiak esetében egyaránt. A frakk, a szmoking és az öltöny mellett az estélyi ruha és a népviselet is megjelenik, s a kitüntetések eredeti méretben és kisebbitett változatban való feltűzésére is eligazítást ad a szerző. Az elnyert érdemjelek számától függően a szalagsávok elrendezését is ábrák közlik, de bemutatásra kerülnek

a finn kitüntetések használatos jelvények, pántok, jelképek is. Több korabeli felvételen vizsgálhatjuk a kitüntetések átadását és viselését háborúban és békében.

Az első világháborút követően, Finnországgal közel egy időben váltak függetlenné a balti államok is. Fennállásuk során, tehát a második világháború időszakáig, majd az 1990-es évektől ismét, Finnország szoros kapcsolatokat ápolt ezekkel az országokkal, aminek egyik megnyilvánulása az állami kitüntetések viszonyossági alapon való adományozása volt. Ezért kapnak a könyvben külön hangsúlyt az észt, lett és litván elismerések, akárcsak a skandináv államok rendjelei. Mivel függetlensége elnyerése előtt Finnország svéd, illetve cári orosz uralom alatt állt, indokolt volt e két rendszer kitüntéseit is bemutatni. Ugyancsak a finn függetlenség kivívását megelőzően a Német Császárságban képezték ki azt a mintegy 2000 katonát, akik a későbbi finn Felszabadítási Hadsereg tisztjeivé és tiszthelyetteseivé váltak. A német kitüntetések tárgyalását azonban nem csak ez tette szükségessé, hanem első sorban az, hogy a második világháborúban Finnország a Harmadik Birodalom oldalán fogott fegyvert, s megközelítőleg 1500 finn katona szolgált a Wiking SS-hadosztályban is, a keleti fronton. A finn-német kitüntetési kapcsolatok tehát az 1940-es évek elején igen élénkek voltak; ezt a bemutatott német kitüntetési anyag szemlélteti.

Az album egyik fő attrakciója Finnország marsallja, báró Carl Gustaf Emil Mannerheim (1867–1951) rendjeleinek és kitüntetéseinek részletes bemutatása. A szerző ehhez nem csupán a marsall felbecsülhetetlenül értékes, és a maga nemében egyedülálló érdemjel-kollekciójára és archív felvételekre támaszkodott, hanem összeállította Mannerheim marsall kitüntetéseinek teljes listáját is, az elismerések pontos megnevezésével és az adományozás időpontjával.

A színes tárgyfelveleken számos ritkaság látható, s magyar vonatkozást is felfedezhetünk: a finn katonai vezetőnek 1942-ben adományozott Magyar Érdemrend Szent Koronával ékesített nagykeresztjét hadiszalagon, a kardokkal – a Horthy Miklós alapította Magyar Érdemrend legmagasabb fokozatát. Mannerheim, aki katonai pályafutását a cári orosz hadseregben kezdte, első kitüntetését I. Ferenc József osztrák-magyar uralkodótól kapta 1895-ben: az osztrák császári Ferenc József Rend lovagkeresztjét. 1914-ben a varsói

önálló lovasdandár parancsnokaként részt vett az opatovi csatában, amelyért az orosz Szent György Katonai Rend IV. osztályát és a Szent György Kardot adományozták neki. 1915–1917 között a 12. lovashadosztály, 1917-ben a VI. lovashadtest parancsnoka, altábornagy. 1917 decemberében, a finn függetlenség kikiáltásával egy időben hazatért Finnországba, ahol 1918 januárjában kinevezték a finn Fehér Hadsereg parancsnokává, s egyúttal lovassági tábornokká. Érdekesség, hogy az első világháború során két szembenálló fél kitüntetéseit is kiérdemelte: orosz kitüntetései (Szent Szaniszló Rend I. osztálya kardokkal, Szent Anna Rend I. osztálya kardokkal, Szent Vlagyimir Rend II. osztálya kardokkal) mellett 1918-ban a porosz Vaskereszt I. és II. osztályát is megkapta. Élete során nem csak számos kitüntetésben részesült, nevéhez fűződik a Szabadságkereszt Rend (1918. március 4.) és a Finn Fehér Rózsa Rend (1919. január 28.) alapítása is. Mannerheim 1944 augusztusától 1946 márciusáig köztársasági elnök volt, Finnországot ő vezette ki a háborúból, s

1951-ben nemzeti hősként hunyt el. Az, hogy kitüntetései ilyen teljességben maradhettek az utókorra, többek között e körülményeknek köszönhető.

Az albumot lapozgatva a kitüntetések iránt érdeklődő magyar olvasónak csak a szíve fájhat, hogy hazánk történelmének alakulása folytán Horthy Miklós érdemjeleiről hasonló kötet már talán soha nem jelenhet meg, jóllehet „Magyarország kormányzója a világ államfői között a legszebben dekorált férfiak egyike” volt.

A kemény kötésű finn rendjelkönyv ettől a szerencsés történelmi adottságtól függetlenül is megállja a helyét a nemzetközi mezőnyben. A kiváló színes és fekete-fehér illusztrációkat bőségesen felvonultató kötetet angol nyelvű képfeliratok és összefoglaló tesztek teljessé. A falerisztika, a nemzetközi és finn kitüntetések, illetve Mannerheim marsall élete és érdemjelei iránt érdeklődők számára a könyv nem fog csalódást okozni.

Sallay Gergely Pál